

Duino-elegieë.

Rainer Maria Rilke. Vertaal deur
H. J. Pieterse. 2007. Pretoria: Protea Boek-
huis. 128 pp. ISBN: 978-1-86919-151-1.

As liriek uit musiek ontstaan het, hoe kan mens dan waag om 'n gedig te vertaal? Kan 'n vertaling nooit meer as 'n benadering wees nie? Benadering is egter 'n ou, hermeneutiese ontledingstegniek, wat die a-prioriese beperkings van elke poging om taalkonstruksies te begryp, bewustelik in gedagte hou. Hierin slaag Henning Pieterse se verdienstelike vertaling uitstekend.

Sy inleiding tot dié tweetalige uitgawe van die Duineser Elegien verstrek inligting oor Rilke se lewe en werk, plaas die Duino-elegieë binne die konteks van die Europese fin de siècle-literatuur, en verduidelik die vertaler se kritiese en selfkritiese benadering tot die vertaling. Hierbenewens stel Pieterse se insiggewende aantekeninge oor elke elegie lesers in staat om die Duitse brontekste en die Afrikaanse vertaling krities-vergelykend te lees. Veral die feit van 'n tweetalige uitgawe laat na 'n groter begrip en genot uit Rilke se eiesoortige "woordprente" put.

Rilke se poësie verteenwoordig 'n estetiese hoogtepunt van literêre simbolisme, wat die gevoel van verlies aan een samehangende wêreldbeeld aan die einde van die 19de eeu liries weerspieël. Sy eiesinnige styl met sy abstrakte metafore en raaiselagtige sinsbou is ook vir Duitssprekendes moeilik om te ontleed. In die Tweede Elegie "verdig" Rilke die verganklikheid van die liefde, selfs in sy oomblik van grootste self-aflegging, byvoorbeeld sô:

Ihr aber, die im Entzücken des anderen
zuehmt, bis er euch überwältigt
anfleht: nicht mehr –; die ihr unter den Händen
euch reichlicher werdet wie Traubenjahre;
die ihr manchmal vergeht, nur weil der andre
ganz überhand nimmt, euch frag ich nach uns.
[...] (38)

Die vraagstruktuur van die hoofsin word met 'n verhewe uitroep ingelei, en deur drie betreklike bysinne, waarop nóg onderskikkende bysinne volg, onderbreek. Hierdie sintaktiese struktuur kom regdeur die Tweede Elegie voor, dra tot die elegiese ritme by en kan betreklik maklik in Afrikaans vertaal word. Dis egter veel moeiliker om die vers se simboliek te vertolk:

Julle egter, wat in die verrukking van die ander
swel, tot hy, oorweldig,
julle smeek: nie meer nie –; wat onder mekaar se
hande
oovloediger word soos wynoesjare;
wat soms vergaan, net omdat die ander
heeltemal die oorhand kry: vir julle vra ek na ons.
[...] (39)

William Gass, na wie se uiteensetting van vertaalprobleme in *Reading Rilke. On the Problems of Translation* (Basic Books, 2000) Pieterse herhaaldelik en krities verwys, se Engelse vertaling verniel die assosiasieveld van die "Traubenjahre"-beeld:

You, though, who from one another's passion
grow until, quite overcome, you plead: "No more
..."
you, who beneath one another's grouping swell
with juice like the grapes of a vintage year;
you, who may go like a bud into another's
blossoming:
I am asking you about us. [...] (Gass 2000: 194)

Bostaande toon hoe moeilik dit is om woordprente te vertaal, en hoe nougeset en eerbiedig Pieterse nie net Rilke se eiesoortige ritme behou, maar ook gepaste, verstaanbare vertaal-ekwivalente vir Rilke se unieke beeldspraak in Afrikaans gevind het.

En sulke komplekse sinsbou, wat doelbewus meerduidige interpretasiemoontlikhede skep, is een van die wesenslike estetiese kwaliteite van Rilke se poësie. Dieselfde geld vir Rilke se doelbewuste "oortreding" van die Duitse grammatikareëls. Hierdie aspekte kan

nie altyd getrou vertaal word nie. Deur byvoorbeeld 'n direkte onderwerp op 'n onoorganklike werkwoord te laat volg, skep Rilke eiesoortige betekenismoonthede, soos in "Eines ist, die Geliebte zu singen" (42). Laat die grammatikaal korrekte vertaalkeuse "Dit is een ding, om vir die meisie te sing" (43) hierdie betekenisverdigting verdwyn, of sou "Dit is een ding om die meisie te sing" dié spesifieke betekenisverkering nie tóg kon weergee nie, al klink dit net so vreemd soos die Duitse bronteks? Juis hierdie tipiese poëtikale elemente dra, deur hul speelruimte vir interpretasie en betekenisontleding, tot die estetiese gehalte van poësie by, maar is uiters moeilik of onmoontlik om te vertaal. Ook die uitvertaling van argaïsmes (soos "Tage Tobiae", wat "dae van Tobias" word en volgens Pieterse "nader aan moderne Afrikaans is" (22), kan as 'n verlies aan outentisiteit beskou word omdat hulle ook van hedendaagse Duitssprekende lesers 'n sprong na Rilke se tyd vereis. Maar vir 'n hedendaagse benadering, soos Pieterse oortuigend argumenteer, is die behoud van sulke argaïsmes nie mees belangrik nie, en inderdaad is sulke filigraanse aspekte weens die tweetalige uitvoering vir liefhabbers nogtans toeganklik.

Waarom sou hedendaagse Afrikaanse lesers juis in dié ingewikkelde, hoog estetieseerde poësie belangstel? Die vertaler antwoord pragmaties: "[O]m die Elegieë nie te ken of in 'n verstaanbare taal te kan lees nie, is so goed (of sleg) as om gedigte en bundels soos Eliot se *The Waste Land* of Four Quartets of Tristia van Van Wyk Louw nie te ken of te kan lees nie" (18). Rilke se poësie besit ongetwyfeld klassieke status binne die wêreldliteratuur, maar dit sou leersaam wees om uit te brei op die verwysing na die Dertigerdigters (18, 12), wat 'n resepsiegeskiedenis aandui sonder om dit te verklaar. Dis teleurstellend dat Van Wyk Louw se nasate sý vertaling nie beskikbaar wou stel nie (kyk verwysing 18, 25–6). Want as 'n vertaling se gehalte in sy historiese aktua-

liteit setel en hy dit moet weerspieël, kan mens (uit bogenoemde) die gevolgtrekking maak dat Pieterse se vertaling 'n geslaagde en fynsinnige uitdrukking van 'n elegiese gevoel is, wat – moontlik – simpatie, selfs ook identifikasie met Rilke, en pyn oor vergange waardestelsels en wêreldbeskouings onderskryf. Dalk bied die aanknoping by die poësie van die eeuwisseling in Europa één moontlikheid om die verliese van die postmoderne, van postkolonialisme, vanuit die voedingsbronne van Europese gees te verstaan en te verinnerlik, om dit sodoende te oorkom.

Stephan Mühr

Universiteit van Pretoria, Pretoria

Vermaning.

Lucas Malan. Pretoria: Protea Boekhuis. 2008. 52 pp. ISBN: 978-1-86919-228-0.

Die spilpunt van Malan se sewende digbundel is die mens se ervaring van tyd as 'n dinamiese proses van volloop en leegloop. Hierdie ordeningsbeginsel word verwoord as "vermanings" waardeur 'n boeiende woordspel tussen die bundeltitle en -inhoud ontstaan. Deur die saamdink van die maan, wat in kombinasie met ander hemelliggame 'n prominente rol in die bundel speel en as 'n lewende kalender gesien kan word, en die sagte dog helder aanwesigheid van tyd-in-skoonheid (of omgekeerd), kom die leser onder die indruk van die siklisiteit, verganklikheid en die groter plan van dinge. Die verskyning, bewegings en stande van die maan, soos later ook die aardse verliese en lentes, funksioneer as 'n multidimensionele indeks van die mens se posisionering binne tyd en ruimte. Dit word 'n vingerwysing waardeur spreker en leser by implikasie ge-"maan" word om te besin of bestek op te neem – onder andere van die eie nietigheid, wisseling en eindigheid binne die